

Open leermateriaal krijgt een flinke impuls

Het vooruitzicht is prachtig, nu de uitvoering

Er zijn grote ontwikkelingen gaande en er komen flinke subsidiestromen los op het gebied van open leermateriaal. We zetten de belangrijkste op een rij.

DOOR CARLA DESAIN

Hoe zorgvuldig uitgeverijen hun lesmethodes ook ontwikkelen, leraren hebben daar niet altijd genoeg aan. Wat doe je als docent als je het voorbeeld uit de lesmethode niet aansprekend genoeg vindt voor jouw leerlingen, als je voor een project extra materiaal wilt gebruiken, of meer wilt differentiëren in de moeilijkheidsgraad van opdrachten? Of als de actualiteit de lesmethode heeft ingehaald, bijvoorbeeld over de geopolitieke rol van Rusland, de graanhandel met Oekraïne, inflatiecijfers en energieprijzen? Dan ga je ofwel zelf aan de slag om leermateriaal te maken en aan te passen, ofwel je hoopt dat anderen dat al hebben gedaan. Als het niet lukt om uit te wisselen met directe collega's, moet je verder weg zoeken. Het aanbod op internet is groot, op allerlei sites en Facebookgroepen, rijp en groen door elkaar. Voor je het weet, ben je uren bezig met verzamelen en beoordelen van kwaliteit en bruikbaarheid.

Open leermaterialen delen

In 2011 verzochten een aantal samenwerkende vo-scholen: "Zou het niet handig zijn als er een makkelijk vindbare, gratis toegankelijke digitale leermaterialenbank zou zijn, vol open (dus aanpasbaar) materiaal waarvan de kwaliteit gegarandeerd is door collega-docenten en andere experts?" Vanuit deze wensdroom is Stichting VO-content in het leven geroepen. Directeur Ron Zuijlen: "Elf jaar na de start hebben we voor dertien vakken open, methode-onafhankelijke, thematisch opgezette collecties gemaakt en bijeengebracht in samenwerking

met docenten. Voor geschiedenis, Nederlands, aardrijkskunde, Engels en biologie is ons materiaal aanbod curriculum-dekkend voor alle kerndoelen en eindtermen van vmbo-b leerjaar 1 tot en met vwo-6. We zijn nog niet compleet, andere vakken kunnen uitgebouwd of toegevoegd worden. Compleet zijn is trouwens niet ons hoofddoel. Wij willen in de eerste plaats docenten ondersteunen bij het geven van onderwijs op maat, dat past bij hen en bij hun eigen leerlingen. Daarbij moeten ze voldoende kanalen tot hun beschikking hebben om uit te putten: open leermateriaal, al of niet in combinatie met lesmethodes. Dat de open materialen er komen en gedeeld worden, is voor ons het belangrijkste, niet dat docenten per se ons materiaal gebruiken. Daarom werken wij veel samen met andere onderwijspartijen: bijvoorbeeld met de profielen-organisaties (technasium, kunst en cultuur, tweetalig, topsport) en de docentenplatforms vmbo, die allemaal actief ontwikkelen en sleutelen aan leermateriaal. Stichting VO-content ontving nooit subsidie; de financiering komt, net als de inhoudelijke inzet, sinds 2011 van (een kwart van alle) vo-scholen zelf."

Ron Zuijlen

Impuls Open Leermateriaal

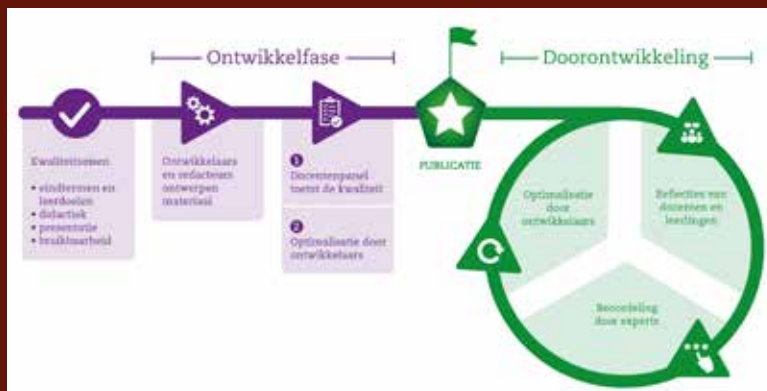
Het ministerie OCW heeft pas recent robuust actie ondernomen als het gaat om open leermateriaal. Het ministerie - ondersteund door een brede coalitie van onderwijspartners - vroeg subsidie aan bij het Nationaal Groeifonds voor het programma Impuls Open Leermateriaal. In dit programma gaan scholen, onderwijs- en expertiseorganisaties hun krachten bundelen om zo een impuls te geven aan de ontwikkeling en het benutten van open leermateriaal.

Het **Nationaal Groeifonds** is in het leven geroepen door het ministerie van economische zaken om de economische ontwikkeling en het verdienvermogen van Nederland te stimuleren. Onderwijs kan hierin een belangrijke rol spelen.

Kwaliteitscriteria, zoals VO-content die hanteert

De open digitale leerlijnen van Stichting VO-content voldoen aan vooraf opgestelde kwaliteitscriteria. Ze worden niet alleen ontwikkeld volgens die criteria, maar ook jaarlijks aan de hand hiervan kritisch tegen het licht gehouden.

De gehanteerde kwaliteitscriteria zijn gebaseerd op het MeetInstrument Leermiddelen Kwaliteit (MILK), dat ontwikkeld is door het CLU Leermiddelen adviescentrum. Deze kwaliteitscriteria hebben betrekking op de aangeboden leerstof en de aansluiting op kerndoelen en eindtermen, op de didactische benadering in relatie met de doelgroep en met het leren, op design en presentatie, bruikbaarheid, vindbaarheid en (re)arrangeerbaarheid, en op de hulpmiddelen en begeleidende materialen.

Lees ook het artikel van Wilkens op pag 18 en de Thema Plus pagina, en kijk op: www.vo-content.nl/leermateriaal/kwaliteit/kwaliteitscriteria

Bij een deelcultuur horen CC-licenties

Als je wil dat open leermateriaal door iedereen vrij gebruikt, aangepast en gedeeld kan worden, moet je zeker weten dat er geen auteursrecht op het materiaal ligt. Zomaar overnemen van teksten of beeldmateriaal van anderen mag (uiteraard) niet; het kan je bovendien op een fikse claim komen te staan. Om een deelcultuur te stimuleren zijn Creative Commons-licenties in het leven geroepen. De maker van materiaal bepaalt daarmee onder welke voorwaarden anderen ermee aan de slag mogen. Stichting VO-content gebruikt voor de collecties de licentie: 'CC BY, SA (ShareAlike)'. Ron Zuijlen legt uit: "Dus iedereen mag ons materiaal gebruiken, als je netjes vermeldt dat het van VO-content komt. En wie ons materiaal aanpast, deelt dat 'afgeleide werk' ook weer vrij met iedereen."

creativecommons.nl/uitleg

In april 2022 is die aanvraag toegekend. Het gaat om grote bedragen: tot en met 2024 is er 20 miljoen beschikbaar. Daarna kan, op voorwaarde dat er goede resultaten worden geboekt, een aanvullende 58 miljoen worden toegekend tot 2030.

"Het is een groot programma met hoge ambities. Daarom is het ook zo belangrijk dat er zo veel partners, waaronder ook VO-Content, bij betrokken zijn. Er gebeuren al veel mooie dingen, maar om open leermateriaal echt breed in het onderwijs te laten landen heb je deze impuls en samenwerking nodig," vindt Marthe Straatemeier, programmamanager Impuls Open Leermateriaal. "We gaan alle initiatieven en krachten bundelen en stevig met elkaar verbinden. OCW heeft Kennisnet gevraagd om het programma samen met de betrokken partners verder in te richten."

Marthe Straatemeier

Grote ambities

Marthe Straatemeier: "We hebben met Impuls Open Leermateriaal grote ambities: minder schooluitval, betere aansluiting op de beroepspraktijk en verbeteren van de kwaliteit van het funderend onderwijs. Dat verhogen van de onderwijskwaliteit willen we bereiken door te investeren in hoogwaardig open leermateriaal. Met een goede mix van open en gesloten leermaterialen kan een leraar een motiverende les geven en daarbij inspelen op de talenten en behoeftes van z'n leerlingen en op de actualiteit.

Er wordt ontzettend veel leermateriaal gemaakt door leraren, soms alleen voor eigen gebruik, soms actief gedeeld binnen de sectie, of in netwerken van leraren of scholen. Ook op websites en Facebookgroepen staat van alles – maar dat is versnipperd, dat moet je als leraar wel weten te vinden. Slechts weinigen delen hun zelfgemaakte materiaal op een open en centrale plek als Wikiwijs, dat is kennelijk nog een stap te ver.

We zijn begonnen te inventariseren wat er allemaal al gedeeld wordt. Die mooie initiatieven willen we verbinden en zo ondersteunen dat leraren makkelijker samen materiaal kunnen maken en delen. Als gemaakt materiaal zo veel mogelijk op één plek vindbaar is, verhoogt dat het vind-gemak.

Voor dit doel is Wikiwijs ooit opgezet (in 2009); hier kun je materiaal zoeken, je eigen arrangementen maken en weer delen. Alle materialen hierin opslaan is niet per se nodig. Maar alles op één plek kunnen zoeken zou fijn zijn – zoals in de centrale catalogus van de bibliotheek."

Kwaliteitszorg is de grootste uitdaging

Ron Zuijlen: "Bij een initiatief als VO-content is de grootste uitdaging om het bijeengebrachte materiaal door de jaren

Startbijeenkomst Impuls open leer materiaal

Impuls Open Leermateriaal

In het programma Impuls Open Leermateriaal gaan scholen, onderwijs- en expertisearchitecten ervoor zorgen dat open leer materiaal bijdraagt aan beter onderwijs voor alle leerlingen.

De vijf toegekende pilots in de eerste ronde zijn:

1. Het Freudenthal Instituut (bèta-onderwijs) gaat de opgebouwde collectie open leer materiaal upgraden, samen met vakdocenten, zodat er een grotere betrokkenheid met de doelgroep ontstaat. Hiervoor werkt het samen met lerarenopleiders en student-leraren.
2. Het Expertisecentrum Voortgezet Onderwijs & Topsport ondersteunt scholen die de combinatie van onderwijs en topsport mogelijk maken. In de pilot wordt het open leer materiaal doorontwikkeld waarmee jonge topsporters gepersonaliseerd duaal voortgezet onderwijs krijgen.
3. i&i is de vakvereniging voor informatica en digitale geletterdheid. Deze organisatie heeft de ambitie alle keuzethema's van het informatica-examenprogramma aan te bieden als open leer materiaal.
4. De Landelijke Kennistafel OOL maakt zich sterk voor onderzoekend en ontwerpnd leren. Deze kennistafel ontwikkelde de website 'Weten Wat Werkt bij Leren Ontdekken' - vol informatie, open leermiddelen en

materialen voor schoolontwikkeling en professionalisering van leerkrachten. De pilot richt zich op hoe de collectie bij de onderwijsinstellingen die er gebruik van maken geborgd kan worden.

5. Pool West, een invalpool voor het basisonderwijs, wil als pilot een lessenserie ontwikkelen in het vak 'burgerschap' voor de midden- en bovenbouw van het primair onderwijs.

impuls
open
leermateriaal

heen op hoog peil te houden qua kwaliteit en aantrekkelijkheid. Het curriculum kan herzien worden, de (didactische en technische) eisen en wensen vanuit de praktijk kunnen veranderen, de actualiteit verandert en daar wil je soms bij aansluiten. Bovendien wordt er met allerlei verschillende devices en platforms gewerkt, dat stelt allemaal (veranderende) eisen aan de content. Omdat kwaliteitszorg niet ophoudt als je

Als de actuele ontwikkelingen het lesboek inhalen

Bij natuurkunde behandelt het hoofdstuk elektriciteit ook hoe je energie kunt besparen door gloeilampen te vervangen door ledlampen, of door je huis te isoleren met dubbel glas. Leerlingen moeten berekenen hoeveel kWh ze zo besparen per jaar en om hoeveel geld dat gaat. In het materiaal van lesmethodes wordt ervan uitgegaan dat 1 kWh zo'n 20 cent kost, geen reëel bedrag in deze tijd. Docenten van het Berlage Lyceum in Amsterdam passen daarom die opgaven zelf aan en laten leerlingen rekenen met ongeveer 50 cent.

materiaal hebt ontwikkeld en verzameld, hebben we (met hulp van deskundigen van SLO en CLU) criteria voor kwaliteitszorg opgezet voor onze collecties (zie kader, red.). Die criteria hanteren we niet alleen bij het maken en bijeenbrengen van materiaal, maar ook bij de vervolgstappen: up-to-date houden, doorontwikkelen, continu onderhoud plegen. En natuurlijk vragen we steeds feedback van review-panels van leerlingen, docenten en experts."

Marthe Straatemeier vult aan: "Kwaliteitszorg is ook binnen het programma Impuls Open Leermateriaal een belangrijke component. Daarbij kijken we welke lessen we kunnen leren uit bestaande kwaliteitsconcepten, zoals dat van VO-content. En we gaan praktijkgericht onderzoek doen om te leren wat wel en niet werkt op het gebied van open leer materiaal."

Pilots

Marthe Straatemeier: "Dit opstartjaar staat in het teken van het leren en inventariseren. We zijn blij dat we via twee pilotrondes al meerdere netwerken van scholen kunnen ondersteunen die actief aan de slag willen met open leer materiaal. Daaruit willen we lessen leren over hoe we deze netwerken van scholen het beste kunnen ondersteunen. De vijf eerste pilots zijn verschillend van aard: voor po of vo, voor verschillende vakken en doelgroepen. Wat ze gemeen hebben - dat was een voorwaarde om voor deze pilotregeling in aanmerking te komen - is dat er sprake is van een bestaand krachtig samenwerkend netwerk."

In de loop van het jaar zal Van12tot18 in beeld brengen hoe het verder gaat met de ontwikkelingen rondom open leer materiaal. ●

► **Carla Desain is zelfstandig onderwijsjournalist en redacteur.**
Op de **PLUS** pagina vind je meer informatie.